

نقد و تحلیل پرسش‌های زبان و ادبیات فارسی آزمون جامع ۳ سنجش. اردیبهشت ۱۳۹۴

نگاه کلی:

دروود بر شما فرزندان سخت‌کوش و خوب ایران زمین. امیدوارم که با این آزمون‌ها از تلاش و توان نیفتید و یادتان باشد که مهم‌ترین سود آزمون‌های آزمایشی، شبیه‌سازی جلسه‌ی کنکور است نه رسیدن به رتبه‌ی بالا یا درصد عالی. به‌ویژه این که هم‌چون سال‌های گذشته هرچه به آزمون‌های پایانی نزدیک‌تر می‌شویم، کاستی‌های این آزمون‌ها نیز بیش‌تر می‌شود؛ پس به روز آزمون سراسری و تست‌های استاندارد آن امیدوار باشید و خودتان را درگیر نتیجه‌ی هیچ آزمون غیراستانداردی نسازید.

پرسش‌های ابتکاری و نو:

۱۵- مفهوم «پا از حد خود فراتر نهادن» مفهومی ساده و آشناست، اما هنوز موضوع طرح پرسش در آزمون‌ها نبوده‌است؛ بنابراین با پرسشی بسیار سنجیده و باارزش روبه‌رو هستیم. پرسشی که به‌درستی درک ادبی داوطلب را محک می‌زند، بدون آن که بر او سخت بگیرد.

۱۷- پرسش بر پایه‌ی کتاب درسی طرح‌شده‌است، اما مفهوم مطرح‌شده در آن، در آزمون‌ها سابقه‌ی چندانی ندارد. هم‌چنین نکته‌بینی ویژه‌ای در آن موردنظر است: همه‌ی بیت‌ها «مدارا» را سفارش می‌کنند، اما مفهوم موردنظر پرسش، مدارا با دشمن است که تنها در بیت نخست مستقیماً مطرح‌شده‌است.

پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر:

۲- همان‌طور که در کتاب املا و لغت تأکید کرده‌ام، باید به همه‌ی معنای یک واژه دقت داشت؛ به‌ویژه معانی ناآشنای آن. برای نمونه، همان‌جا گفته‌ام (و باز هم می‌گویم) که یک معنای «داشتن» مراقبت کردن است. (نمونه: نیینی آن که دارد بلبلی را ...) و یک معنای «نواختن» نوازش کردن؛ بنابراین «داشتن» مترادف «پاییدن، حرمت کردن، نواختن و حفاظت کردن» است.

توجه: در این پرسش‌ها، ابتدا به سراغ واژه‌ای بروید که چند معنا ندارد؛ مثلاً در این پرسش «چغز» کلید پاسخ‌گویی بود و در پرسش شماره‌ی یک، «خطا».

۱۰- پرسش بسیار خوب و نسبتاً ساده‌ای بود، اما بسیاری از دانش‌آموزان مطالعه‌ی مبحث واژه و تکواژ را به دلیل سابقه‌ی بد این دست پرسش‌ها در آزمون‌های سراسری سال‌های قبل کنار گذاشته‌اند و حتی چنین پرسش‌هایی نیز برایشان دشوار می‌نماید.

۱۳- پرسش سنجیده و نسبتاً دشواری بود که البته برای کسی که در مبحث گروه اسمی وقت گذاشته‌بود، کاملاً پاسخ‌گفتنی بود.

۳- پرسش از نکته‌های پنهان فهرست اعلام کتاب ادبیات سال دوم طرح‌شده‌است (جلد دوم کتاب همایش ادبیات را به دقت مطالعه کنید). کسی که مترجم یا تصحیح‌کننده‌ی (مصحح) یک اثر است، پدیدآورنده‌ی آن نیست.

۸- گاهی دانش‌آموزان جرأت رد کردن تلمیح را ندارند؛ اما بچه‌ها، دقت داشته‌باشید که تلمیح‌های کنکور خارج از داستان‌ها و آیه‌های بسیار رایج یا نکته‌های خاص مطرح‌شده در کتاب درسی نیست (در جلد نخست کتاب همایش ادبیات به تمام این موارد اشاره‌شده‌است). پس وقتی دیدید، بیتی تلمیح ندارد، به خودتان شک نکنید و نگویید شاید به بیتی، آیه‌ای، حدیثی، قولی، غزلی و ... اشاره‌داشته‌باشد که من نمی‌دانم؛ نه کسی حق طرح چنین تلمیح‌هایی را ندارد.

البته ایهام‌نازیبایی که طراح محترم برای واژه‌ی «عزیز» در نظر گرفته‌اند، این پرسش را سلیقه‌ای و غیراستاندارد هم ساخته‌است و اگر دانش‌آموزی گزینه‌ی نخست را هم انتخاب کرده‌باشد، به نظر من خیلی بیراه نرفته‌است.

۹- تکرار سه‌باره‌ی واژه‌ی «آهو» با یک معنای یکسان در بیت نخست، دانش‌آموز کم‌دقت یا سطحی‌نگر را به‌سوی جناس تام می‌کشاند که همان دام تست است. اما جناس تام بیت دوم از ارزش این ابتکار کاسته‌است. دانش‌آموزان رشته‌ی علوم انسانی با کاربرد «تاری» به‌جای «تاریک» آشنا هستند، اما دانش‌آموزان رشته‌های دیگر خیر و این یعنی یک تست غیراستاندارد دیگر. (متأسفانه طراح محترم حتی فرصت یا حوصله‌ی توضیح مختصر را هم در پاسخ‌نامه‌ی تشریحی نداشته‌اند).

۱۷- توضیحش آمد.

۱۹- بیت‌های سوم و چهارم، هر دو «تن‌دادن به مرگ» را مطرح می‌کنند؛ پس در این موارد باید دید حوزه‌ی ادبی کدام بیت به متن سؤال نزدیک‌تر است. حوزه‌ی ادبی متن سؤال، عرفانی است. بیت سوم نیز بیتی عرفانی است؛ اما بیت چهارم در حوزه‌ی ادبیات تعلیمی یا حماسی جا می‌گیرد. پس پاسخ باید بیت سوم باشد.

۲۰- دورافتاده‌بودن مفهوم بیت دوم از ذهن و زبان ایرانیان، این پرسش را دشوار و سلیقه‌ای کرده‌است.

پرسش‌های نادرست یا غیراستاندارد:

۷- تناقض آشکاری است که از یک سو «چشم عقل» را اضافه‌ی استعاری بدانیم و از سوی دیگر «عقل» را مجاز از انسان‌های عاقل بگیریم. اگر «عقل» مجاز از انسان‌های عاقل باشد- که نیست- دیگر «چشم عقل» اضافه‌ی استعاری نیست؛ زیرا «عاقلان» مانند همه‌ی انسان‌ها چشم دارند و در این صورت «چشم عقل» اضافه‌ی تعلق‌ی خواهد بود. به‌رحال این اشتباه مدرسه‌ای، نباید در طرح سؤالات آزمون‌ی در این سطح به چشم بخورد و جای تأسف و تأمل دارد.

۸- توضیحش آمد.

۹- توضیحش آمد.

۱۱- دو پرسش ساده: ۱- فعل‌های پیش‌وندی، واژه هستند یا خیر؟ ۲- این واژه‌ها ساده هستند یا مشتق؟

بی‌شک فعل‌های پیش‌وندی واژه‌هایی ساده نیستند، بلکه مشتق‌اند. حال چرا طراحان آزمون سراسری و به پیروی از آن‌ها، طراحان آزمون تعاونی سنجش، متوجه این اشتباه آشکار در طراحی این دست پرسش‌های خود نمی‌شوند، نمی‌دانم. شاید کوتاهی از جانب ما دبیران و نقدکنندگان است. کافی بود در صورت پرسش، به‌جای استفاده‌ی سهل‌انگارانه از واژه‌ی «واژه»، گفته‌می‌شد «اسم و صفت» تا با پرسش درست و سنجیده‌ای روبه‌رو می‌شدیم.

۱۴- در کتاب درسی گذر فعل داریم اما «فعل گذر» نداریم! منظور طراح (طراحان) محترم فعل «گذرا» بوده‌است که البته خود این اصطلاح نیز سهل‌انگارانه و غیردقیق است؛ «گذرا به چه؟»، «گذرا به مسند؟»، «گذرا به مفعول؟»، «گذرا به متمم؟»، «گذرا به مسند و متمم؟»، «گذرا به مفعول و متمم؟» و ... گویا با وجود این همه گونه‌گونی و تنوع در فعل‌های فارسی، هنوز طراحان ما دل در گرو «لازم و متعدی» صرف‌ونحو تازی دارند! باری دست‌کم مفهوم «گذر» را که یک اسم است با مفهوم «گذرا» که یک صفت است، اشتباه نگیریم؛ زیرا دانش‌آموزان ما تفاوت آشکاری بین این اسم و صفت قائل هستند و نمی‌توانند به این پرسش‌های غیراستاندارد، پاسخ دهند.

۲۰- توضیحش آمد.

۲۳- سهل‌انگاری و بی‌مبالاتی شدیدی در شیوه‌ی طراحی و پاسخ‌گویی به این پرسش به چشم می‌خورد. به نظر من بیش از تنگنای وقتی یا محدودیت در گزینش طراحان و ویراستاران دارای شایستگی‌های لازم، کاستی در مدیریت زمان و منابع می‌تواند باعث بروز چنین اشتباهاتی شود. به‌رحال با توجه به میزان تأثیرگذاری این آزمون‌های جامع، بر جان و روان دانش‌آموزان کشور، بر همه‌ی ماست که برای پرهیز از رخ‌دادن چنین کاستی‌هایی از هیچ تلاشی فروگذار نکنیم و در توجیه آن به هیچ دستاویزی، دست نیازیم.

۲۴- خداوند به مدیر مانده‌است و ما آدمیان به شاگردان مدرسه و آشکار است که در میان این صور خیال، «فردای امتحان» هم از تشبیه مایه می‌گیرد و استعاره از قیامت است نه مجاز!

۲۵- مفهوم روشنی در بیت صورت سؤال مطرح‌شده‌است: مقام رضا

مفهوم بیت چهارم امنیت جسمانی و روحانی عرفا است نه مقام رضا؛ مانند این بیت حافظ:

یک دم غریق بحر خدا شو، گمان مبر / کز آب هفت بحر به یک موی تر شوی

یا این بیت کتاب درسی از سنایی غزنوی:

نه در اوج هوا او را عقابی دل‌شکر یابی / نه اندر قعر بحر او را نهنگی جان‌ستان بینی